

دانشگاه کردستان
دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجه
گروه زبان و ادبیات عربی

عنوان:

بررسی جلوه‌های ادبیات پایداری در شعر صالح محمود هواری

پژوهشگر:

مسعود باوان پوری

استاد راهنما:

دکتر احمد نهیرات

استاد مشاور:

دکتر محسن پیشوایی علوی

پایان نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی

آبان ماه ۱۳۹۱

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوریهای ناشی از تحقیق موضوع
این پایان نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

تعهد نامه

اینجانب مسعود باوان پوری دانشجوی کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی دانشگاه کردستان، دانشکده ادبیات گروه زبان و ادبیات عربی تعهد می‌نمایم که محتوای این پایان‌نامه نتیجه تلاش و تحقیقات خود بوده و از جایی کپی برداری نشده و به پایان رسانیدن آن نتیجه تلاش و مطالعات مستمر اینجانب و راهنمایی و مشاوره اساتید بوده است.

با تقدیم احترام

مسعود باوان پوری

۱۳ / /

تقدیم بہ روح پدر مہربانم

کہ ہموارہ پستیان ویاورم بودا اما افسوس...

شکر و قدر دانی می‌نمایم،

از اساتید بزرگوار راهنما و مشاورم، جناب آقای دکتر احمد نسیرات و دکتر محسن پیشوایی علوی که زحمات تهید و تدوین این پایان نامه را متحمل شدند.

از تمامی اساتید که اقتدر کرده زبان و ادبیات عربی دانشگاه کردستان،

دکتر محمد رضا عزیز پور، دکتر عبدالمنعم رسول نژاد، دکتر حسن سرباز، دکتر جمیل جعفری و دکتر هادی رضوان و نیز استاد گرامی دکتر صادق فتحی دهلرودی کمال شکر را دارم.

نیز از اساتید بزرگوار دانشگاه رازی به ویژه استاد و برادر بزرگوار دکتر توح زینی وند که برادرانه در کنارم بودند، سپاسگزارم.

از تمام دوستان و همکلاسی ها و عزیزانی که در کنارم بودند و مرایاری نمودند به خصوص جناب آقای دکتر ناصر بیگلری، ادیس اسماعیلی، قانع ابراهیمی، عبدالکهنین شهبازی، پیمان امیروار، علی احمدیان، بهمن حیدری و راشد صفی خانی و سرکار خانم بتول ریکاطرانی ممنون و شکرگرم.

به رسم ادب از اعضای خانواده ام که در همه حال یار و یاورم بودند، نیز سپاسگزاری می‌نمایم.

چکیده

شعر یکی از جایگاه‌های بارزی است که ادیب و شاعر در آن احساسات و دردهای ملت خویش را بیان می‌کند. شاعران در دوره‌های مختلف تاریخ بشر، دردها و سختی‌های ملت خویش را بر دوش حمل نموده و در پی ترسیم چهره‌ی واقعی استعمارگران و مستبدان بوده‌اند. کشور فلسطین از سال ۱۹۴۸ م از سوی انگلیس، تحویل سازمان ملل متحد گردید و در پی اعلامیه‌ی "بالفور"، و کوچ یهودیان به این سرزمین، فلسطین وارد مرحله‌ی تازه‌ای از بحران شد.

با ورود اسرائیل به فلسطین، دردها و سختی‌های این کشور مسلمان بیشتر شد که این امر منجر به شکل-گیری ادبیات پایداری در آن گشت.

شاعران فلسطینی نیز دوشادوش مردم به مبارزه علیه این رژیم غاصب پرداخته و با دست و زبان خویش مردم را یاری دادند. صالح محمود هواری یکی از این شاعران است که با وجود دوری از کشورش و آواره شدن به سوریه، اوضاع مملکت خویش را مدنظر داشته و به بیان جنایت‌های این رژیم اشغالگر پرداخته است.

با بررسی شعر صالح هواری مشخص شد که شاعر به جلوه‌های مختلفی از ادبیات پایداری پرداخته که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: اختناق و نبود آزادی، ظلم و ستم، یاد مبارزان و مجاهدان، دعوت به مبارزه و پایداری، وطن، فلسطین و آزادی خواهی اشاره نمود. وی در شعر خویش از اسلوب رمزگرایی برای بیان اهداف خویش استفاده نموده است. شاعر از نمادهایی مانند پشه، نگهبان و دزد دریایی برای اسرائیل یاد نموده و از نمادهای دیگری مانند زیتون، انجیر و بادام و نخل و... نیز بهره برده است.

کلمات کلیدی: شعر، ادبیات پایداری، صالح محمود هواری، اسلوب رمزگرایی

فهرست مطالب

الف) کلیات پژوهش.....	۱
ب) مقدمه.....	۱
۱- پرسش های پژوهش.....	۲
۲- اهداف پژوهش.....	۲
۳- ضرورت پژوهش.....	۳
۴- جامعه آماری.....	۳
۵- روش پژوهش.....	۳
۶- پیشینه پژوهش.....	۳
فصل اول (مبانی نظری پژوهش)	۶
۱-۱- ادبیات پایداری	۶
۱-۱-۱- تعریف لغوی.....	۶
۱-۱-۲- ادبیات پایداری در اصطلاح.....	۷
۱-۱-۳- تاریخچه پایداری.....	۸
۱-۱-۴- ادبیات پایداری، ادبیات متعهد.....	۱۰
۱-۱-۵- هدف ادبیات پایداری.....	۱۰
۱-۱-۶- پیام پایداری.....	۱۱
۱-۱-۷- عوامل و زمینه های شکل گیری ادبیات پایداری.....	۱۱
۱-۱-۸- نویسندگان ادبیات پایداری.....	۱۲
۱-۱-۹- پایداری، یکی از ارزش های انسانی.....	۱۲
۱-۱-۱۰- عوامل رشد و شکوفایی ادبیات پایداری در قرن بیستم.....	۱۲

- ۱۱-۱-۱- ادبیات پایداری در شعر عربی..... ۱۳
- ۱۲-۱-۱- ادبیات فلسطین..... ۱۴
- ۱۳-۱-۱- ادبیات پایداری فلسطین..... ۱۷
- ۱- ۲- سمبولیسم (نمادگرایی)..... ۱۸
- ۱- ۳- صالح محمود هواری..... ۱۹

فصل دوم (تجزیه و تحلیل)

مضامین و نمادهای پایداری در شعر صالح هواری

- ۱-۲- فریاد خشمگینانه بر اسرائیل و پلیدی هایش..... ۲۱
- ۲-۱-۱- اختناق و نبود آزادی..... ۲۱
- ۲-۱-۲- نکوهش ظلم و ستم..... ۲۹
- ۲-۱-۳- اسرائیل..... ۳۹
- ۲-۱-۴- اعتراض به نابسامانی ها..... ۵۰
- ۲-۱-۵- سلاح مرگبار..... ۵۵
- ۲-۲- ترنم مهربانانه بر فلسطین و زیبایی هایش..... ۵۷
- ۲-۲-۱- یاد مبارزان و مجاهدان..... ۵۷
- ۲-۲-۲- مفاهیم میراث قدیم عربی..... ۶۲
- ۲-۲-۳- مبارزه و پایداری..... ۶۶
- ۲-۲-۴- سربلندی و رفعت شاعر..... ۷۷
- ۲-۲-۵- تفاخر به شاهان و سرداران عرب و یاری خواستن از آنها..... ۷۸
- ۲-۲-۶- وطن دوستی..... ۷۹
- ۲-۲-۷- القای روحیه امید..... ۸۵

۸۹.....۲-۲-۸- فلسطین

۹۴.....۲-۲-۹- دعوت به اتحاد و یکپارچگی

۹۵.....۲-۲-۱۰- آزادی خواهی

۱۰۲.....۲-۲-۱۱- بیدار ساختن مردم از خواب غفلت

۱۰۷.....۲-۲-۱۲- زندان، جایگاه افراد شجاع و مقاوم است

فصل سوم (نتایج بحث)

۱۱۲.....نتایج

۱۱۴.....منابع و مآخذ

مقدمه و کلیات تحقیق

الف) مقدمه

ادبیات یکی از ابزارهایی است که پیوسته در خدمت مردم بوده و نویسندگان و شاعران از آن به عنوان ابزاری برای بیان افکار و ایده‌های خویش سود برده‌اند. سرزمین فلسطین که در ضلع شرقی دریای مدیترانه قرار دارد، تاریخ پر فراز و نشیبی را پشت سر گذاشته است. به ویژه بعد از اشغال این کشور توسط رژیم اشغالگر اسرائیل، شاعران و ادیبان سعی نموده‌اند با استفاده از هنر خویش به یاری مردم شتافته و گوشه‌ای از جرایم و ظلم و ستم اسرائیل و آلام و اندوه‌های مردم فلسطین را بیان کنند. فلسطین، مرکز ثقل شعر پایداری عربی در عصر حاضر است و وقایع تلخی که بر این سرزمین گذشته، با صراحت چشمگیری در شعر امروز رخنه کرده است به طوری که دکتر شفیع کدکنی در این باره می‌گوید: "نبض شعر عرب، امروز با مسأله‌ی فلسطین می‌تپد. شاید نتوان شاعری یافت که در کشورهای عربی شعر بگوید و موضوع بخشی از شعرهایش را فلسطین تشکیل ندهد" (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۰: ۲۵۰).

شاعران فلسطینی در طول دهه‌های اخیر به حکم شرایط ویژه‌ای که در آن زندگی کرده‌اند، توانسته‌اند درک و درایتشان را صیقل داده و نیز با تلفیق علوم معاصر و سبک‌های ادبی تازه با سنت‌ها و میراث گذشته عرب‌ها، شعر خویش را پویایی خاصی ببخشند. پایداری را می‌توان یکی از ابعاد وجودی انسان دانست چرا که از همان آغاز زندگی، مبارزه بین انسان و طبیعت برای بقا، حفظ و ادامه‌ی زندگی آغاز می‌گردد. در زمان حاضر نیز که برخی از قدرت‌های سلطه‌جو و مستبد و استعمارگر به دیگر کشورها هجوم می‌برند و به غارت و چپاول و اشغالگری در آن می‌پردازند، نوعی دیگر از ادبیات پایداری شکل می‌گیرد؛ یعنی ایستادگی در برابر متجاوزان که ضامن حفظ بقا و هویت یک ملت است.

صالح محمود هواری یکی از شاعران معاصر فلسطینی است که با دردها و رنج‌های ملت ستمدیده‌ی فلسطین آشناست و نظاره‌گر حال و وضع آنان می‌باشد. وی در شعر خویش از نماد و شخصیت‌های مختلف ادبیات پایداری سود برده است. شاعر به عنوان یک ناقد اجتماعی به انتقاد از وضع موجود و سکوت و سستی اعراب در برابر سلطه‌جویان و به خصوص اسرائیل پرداخته و تنها راه نجات را در وحدت و یکپارچگی پایداری می‌داند. "رمز" نقش ابزاری بزرگی در ادبیات معاصر عربی بخصوص در ادبیات پایداری داشته است. در این نوع از ادبیات، رموز مختلفی از جانب شاعران در راستای رسالت خویش بیان شده است تا در پشت پرده‌ی دیدگان رژیم اشغالگر قدس، به افشای حقایق و بیان آلام و دفاع بر حق از خواسته‌های خود پردازند.

استفاده از نماد، فرصت و قدرت بی‌بدیلی است که فراروی شاعران معاصر، به ویژه شاعران پایداری، قرار گرفته تا اندیشه‌های عمیق خود را در پرده‌ی الفاظ ظاهری، نمادها، آیات قرآنی و اسطوره‌ها و... مخفی نمایند تا بدین طریق خوانندگان را به تعمق و تفکر وادارند. در این راستا، صالح هواری از نمادهای خیر و شرفراوانی در شعر خویش سود برده تا این نکته را ثابت کند که صابران و مقاومین و مظلومان سرزمین‌های اشغالی پیروزند و ستمگران و اشغالگران، در نهایت محکوم به شکست هستند چرا که حق پایدار و باطل رفتنی است.

پیام و مضمون ادبیات پایداری، ترسیم چهره‌ی رنج کشیده و مظلوم مردم، دعوت به مبارزه، بیان جنایت‌ها و بیدادگری‌ها، توصیف و ستایش جان باختگان و شهیدان، القای امید به آینده و پیروزی موعود، ستایش آزادی و آزادگی و... است. با نگاهی به کتب مختلف درمی‌یابیم که ادبیات پایداری فقط مختص دوره معاصر نیست بلکه از دوره جاهلی تا به امروز وجود داشته و نمونه‌های آن را در قرآن کریم، نهج البلاغه و خطبه‌های حماسی امام حسین (ع) مشاهده می‌کنیم. با توجه به تعدد دیوان‌های شعری این شاعر بزرگ فلسطینی، سه دیوان (مرايا الیاسمین - ماقاله الغیم للشجر و لاتکسر النای) از این شاعر انتخاب شده و سعی شده است که به جلوه‌هایی از ادبیات پایداری در این آنها اشاره شود.

۱-۱- پرسش‌های پژوهش

۱- شاعر چگونه از جلوه‌های مختلف ادبیات پایداری در شعر خود بهره برده است؟

۲- میزان بکارگیری نماد و اسطوره در این دیوان‌ها چگونه است؟

۱-۲- اهداف پژوهش

نگارنده در این پایان‌نامه می‌کوشد به اهداف زیر دست یابد

- ۱- آشنایی با شخصیت و شعر شاعر
- ۲- تبیین جلوه‌های ادبیات پایداری در اشعار صالح هواری.
- ۳- بررسی و تبیین اساطیر و نمادها و شخصیت‌ها در اشعار هواری

۳-۱- ضرورت پژوهش

با توجه به این که تاکنون مقاله یا پایان‌نامه‌ای نبوده که به بررسی شعر صالح هواری و نیز شعر پایداری وی پردازد، بررسی و تحلیلی آثار وی یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های پیش روی این پایان‌نامه بوده است.

۴-۱- جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش، سه دیوان مرایا الیاسمین، ماقاله الغیم للشجر و لاتکسر النای بوده است.

۵-۱- روش پژوهش

روش تحقیق در این پایان‌نامه تحلیل محتوایی متن با رویکرد مضمونی می‌باشد و شیوه گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای با ابزار فیش برداری است.

۶-۱- پیشینه پژوهش

باجستجو در کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، مقالات اینترنتی جز چند مورد که فقط به ذکر نام صالح الهواری یا ترجمه قطعه‌ی کوچکی از شعرویی پرداخته‌اند، مقاله یا پایان‌نامه‌ای که به صورت مستقل به شعر یا شخصیت وی پردازد، مشاهده نشد که از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود

"جستاری در شعر پایداری لبنان و فلسطین" (مجله سوره، ۱۳۸۷: شماره ۴۱: ص ۱۲۱) که فقط به ترجمه‌ی قطعه‌ی کوتاه "بیست و سه گل" وی پرداخته شده است.

و موسی بیدج نیز به ترجمه‌ی همان قطعه در روزنامه‌ی رسالت پرداخته است (رسالت، ۱۳۸۹، شماره ۷۰۳۴: ص ۱۹)

باتوجه به حجم گسترده آثار در زمینه ادبیات پایداری، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و همچنین مقاله‌های فراوانی در ادبیات عربی و فارسی نگاشته شده که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود:

پایان نامه‌ها:

"ادبیات پایداری در شعر فدوی طوقان" (پایان نامه دکتر، ۱۳۸۴، ابوالفضل رضایی، به راهنمایی دکتر محمدعلی آذرشب دانشگاه تهران)

ایشان در این پایان نامه ضمن بررسی ادبیات معاصر فلسطین و ادبیات پایداری به معرفی شاعر رمانتیک و سمبولیک معاصر فلسطین، فدوی طوقان می‌پردازد.

"بازتاب رنج و اندوه انسان فلسطینی در شعر محمود درویش" (پایان نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۸۹، سمیه الفت فصیح، به راهنمایی دکتر حسن سرباز، دانشگاه کردستان)

ایشان در این پایان نامه به شرح دردها و آرزوهای محمود درویش برای هموطنان خود و نیز اوضاع اسف بار آوارگان فلسطینی در اردوگاه‌ها و کشورهای عربی می‌پردازد. نگارنده در ادامه به شخصیت‌های قرآنی، بهره‌گیری از میراث، نمادهای تاریخی، الهام‌پذیری از شخصیت‌ها و حوادث تاریخی و اسطوره‌ای، فراخوانی نمادهای دینی به ویژه پیامبران در شعر محمود درویش می‌پردازد.

مقاله‌ها:

"مظاهر الادب المقاومة فی شعر احمد مطر" (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۸، شماره اول، جواد سعدون زاده) که ضمن اشاره به زندگی و ویژگی‌های منحصر بفرد زادگاه وی، به عوامل تأثیرگذار در چکامه‌های او می‌پردازد. وی همچنین به موضوعاتی مثل تبعیدگاه، وطن دوستی، فلسطین، قدس، لبنان، تعهد ملی و... در شعر احمد مطر اشاره می‌کند.

"مبانی ادبیات پایداری معاصر ایران و عرب" (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۸، شماره اول، ناصر محسنی نیا) که به بیان برخی مبانی و اصول اساسی ادبیات مقاومت در جهان معاصر ایرانی و عرب و عوامل بروز و برجسته شدن این نوع ادبی و همچنین از بزرگان ادب پایداری در هر یک از دو ادبیات سخن گفته و در ادامه به نمادها و اسطوره‌های مهم موردنظر شاعران و ادیبان پرداخته است.

"نمادهای پایداری در شعر معاصر مصر" (مطالعه مورد پژوهانه: امل دنقل) (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۸، شماره اول، علی سلیمی و اکرم چغازردی) که به نمادها و اسطوره‌های عربی و غیر عربی در شعر این شاعر برجسته‌ی مصری اشاره نموده است.

"اسطوره‌های پایداری در شعر عزالدین مناصره" (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۸، شماره اول، فرامرز میرزایی و مرضیه حیدری) که به بیان اسطوره‌های به کار رفته در شعر شاعر سوری که دارای ویژگی‌های پایداری و امید هستند، پرداخته و آنها را به دو دسته اسطوره‌های کهن عربی و دینی و نیز اسطوره‌های یونانی نظیر ادونیس و حورس تقسیم نموده است.

"بن‌مایه‌های ادبیات پایداری در شعر محمود درویش" (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۸، شماره اول، محمدرضا نجاریان) که به جلوه‌های مختلفی از شعر محمود درویش مانند هویت ملی و وطن پرستی، تحریک غیرت ملی و مبارزه با ظلم و می‌پردازد.

"مفدی زکریا و شعر پایداری الجزائر" (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۸، شماره دوم، فاطمه قادری) که به معرفی شخصیت و مختصری از مبارزه‌ی مفدی زکریا با استعمار اشغالگر، و جلوه‌های این مبارزه که در شعر وی بیان شده، اشاره نموده است.

"بررسی کاربرد رنگ‌ها در تصویرپردازی محمود درویش از مقاومت فلسطین" (نشریه ادبیات پایداری کرمان، ۱۳۸۹، شماره دوم، مرتضی قائمی و مجید صمدی) که به بررسی دلالت‌ها و الهام‌های متفاوت از رنگ‌های به کار گرفته شده توسط محمود درویش در قالب شعر پایداری می‌پردازد.

"جلوه‌های ادبیات پایداری در شعر ابوالقاسم الشابی" (نشریه ادبیات پایداری، ۱۳۹۰، سال دوم، شماره سوم و چهارم، عبدالعلی آل بویه لنگرودی) ضمن معرفی ابوالقاسم شابی، شاعر تونسی، به بیان جلوه‌های پایداری در شعر وی مانند دارابودن روحیه‌ی سرکشی و آزادی، ستایش آزادگی، امید به آینده‌ای روشن و درخشان سخن می‌گوید.

فصل اول

مبانی نظری پژوهش

۱-۱- ادبیات پایداری

۱-۱-۱- تعریف لغوی

واژه‌ی "مقاومه" در ادب عربی، مصدری بر وزن مفاعله و از ریشه‌ی "قوم" است و به معنای رودررویی قدرت با قدرت، ایستادگی در برابر دشمنان و تسلیم نشدن در برابر اهداف آن‌ها و مخالفت با اموری است که با عدالت و آرزوهای انسان، ناسازگار و ناهمگون است (معلوف، ۱۳۸۰، ج ۲: ذیل ماده قوم).

البته پایداری علاوه بر معنای فوق، "به عنوان راندن، سرکشی، آشوب و انقلاب نیز به کار می‌رود" (صدری و همکاران، ۱۳۷۵: ص ۲۴۵).

۱-۱-۲- ادبیات پایداری در اصطلاح

ادبیات پایداری در واقع فریاد رسای ملت‌های مظلوم و ستم‌دیده در برابر تجاوز و ظلم حکومت داخلی یا خارجی است که شاعران و نویسندگان نقش بسزایی در آن دارند.

محمود درویش شاعر بلندآوازه‌ی فلسطینی در تعریف این نوع از ادبیات آورده است "عنوان ادبیات پایداری معمولاً به آثاری اطلاق می‌شود که تحت تأثیر شرایطی چون اختناق و استبداد داخلی، نبود آزادی‌های فردی و اجتماعی، قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی با پایگاه‌های قدرت، غصب قدرت، سرزمین و سرمایه‌های ملی و فردی شکل می‌گیرد. با داشتن این احساس و هوشیاری عمیق که ادامه سلطه، نامعقول و تغییر دادن آن ضروری است. ولی برای این که شعر مؤثر واقع شود، بایستی تلاشی تغییر آفرین صورت پذیرد و لذا به یک نظریه‌ی انقلابی و دارای محتوای اجتماعی مسلح گردد" (درویش، ۱۹۷۱: ص ۲۷۱).

این نوع ادبیات در واقع فریادیست که از عمق جان ادیب برخاسته و در پهنای جهان هستی طنین انداز می‌گردد و با فریاد بی‌صدای خود، ندای خاموش ملت‌های ستم دیده را به گوش جهانیان می‌رساند. این ادبیات در برابر استعمارگران و ظالمانی که هدفی جز به یغما بردن تلاش‌های ملت‌های مظلوم و ستم دیده برای برافراشتن کاخ‌های ظلم و ستم خود ندارند به پاخاسته و با تمام توان برای نابودی اهداف استعماری آنان تلاش می‌کند.

یکی از عناصر مهم در تعریف ادبیات پایداری، اقدام آگاهانه و آزادانه است

سید نجم در مقاله‌ای، پایداری را این گونه معرفی می‌کند " پایداری عبارت است از اقدامی آگاهانه و آزادانه در برابر تحرکی خصمانه " (سید نجم، بی تا: ص ۲).

ادبیات پایداری گاه چنان جوش و خروشی دارد که جهان را به لرزه درمی‌آورد و ملتی را وادار به حرکت می‌کند؛ گاهی نیز به خاطر خفقان‌های سیاسی و اوضاع نابسامان جامعه و اختناق بیش از حد، رنگ نجوای شبانه به خود می‌گیرد اما در هر صورت، این ادبیات همیشه زنده و پویا است و در راه رسیدن به هدف مقدس خود که همان رهایی جامعه از قید و بند استعمار و استبداد است، تلاش می‌کند. " این ادب پیوسته با مردم می‌جوشد و می‌خروشد و با حالات و مناسبت‌های آنان در رویارویی با دشمنان، همسو و همساز و با جزر و مدهای زندگی مردم همراهی دارد " (آینه وند، ۱۳۷۳: ص ۱۴۱).

غالی شکری نیز در تعریف ادبیات پایداری، آن را اثری دانسته که با زبانی ادیبانه به مبارزه با زشتی‌ها و ستم خارجی یا داخلی می‌پردازد " ادب پایداری به مجموعه آثاری گفته می‌شود که از زشتی‌ها و فجایع بیداد داخلی یا تجاوز بیرونی در همه‌ی حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی با زبانی ادیبانه سخن می‌گوید. برخی از این آثار پیش از رخ نمودن فاجعه، برخی در زمان جنگ و یا پس از گذشت زمان به نگارش تاریخ آن می‌پردازد " (شکری، ۱۹۷۹: ص ۱۱-۱۰).

سیداحمد پارسا نیز همین مضمون را دوباره تکرار کرده است " پایداری حرکتی است جهت مقابله با ستم‌ها، تجاوز و اشغالگری و ادبیات پایداری نیز ادبیاتی است متعهد که آینه‌ی تمام‌نمای پایداری قهرمانانه‌ی یک ملت در برابر ستم و اشغالگری است " (پارسا، ۱۳۸۸: ص ۲).

پایداری واژه‌ای است که از همان بدو تولد موجودات، مفهوم خود را پیدا کرده و انسان در مبارزه‌ای مستمر و مداوم برای ادامه‌ی زندگی است. این نوع از ادبیات از بدو تولد انسان همراه وی است که به بیان شعری و ادبی مبارزه‌های یک ملت برای نسل‌های بعدی آنان می‌پردازد

" ادبیات پایداری ادبیاتی است که آموزه‌های مبارزاتی یک نسل مقاوم و مبارز را که برای رهایی سرزمین، دین، فرهنگ و سنت‌های خود از چنگال تجاوزگران به حریم ارزش‌های ملی و انسانی به پا

خاسته است، برای نسل های آینده در بیان فخیم شعری و ادبی ترسیم و تصویر می کند" (نجاریان، ۱۳۸۸: ۲۰۲).

۱-۱-۳- تاریخچه پایداری:

در واقع نمی توان تاریخ معینی برای این نوع از ادبیات مشخص کرد، اما می توان گفت که این ادبیات از زمان نزول حضرت آدم(ع) بر روی زمین شکل گرفته است.

واژه ی پایداری همواره با ظلم ستیزی عجین شده و آن را تداعی می کند، اگرچه ادبیات پایداری در طول تاریخ پیشینه ای طولانی دارد؛ ولی گسترش ظلم و بی عدالتی و تقویت انگیزه ی دفاع از حق در شکل گیری و احیای آن نقش داشته است. سید نجم در مقاله ای پیرامون ادبیات پایداری می گوید: "پیشینه ی وقوع جنگ به زمان هاییل و قایل نزاع میان آن دو بر می گردد" (سید نجم، بی تا: ص ۱).

سیما داد نخستین نموده های ادب پایداری را در اساطیر و حماسه های ادبی دانسته است

"نخستین نموده های پایداری انسان در ادبیات را می توان در اسطوره ها و حماسه های ادبی دید چنان که در ادبیات یونان باستان، مفهوم اسطوره با جنگ خدایان با قهرمانان یا مصائب و سختی هایی که در برابر اقوام گذشته است، گره خورده است" (داد، ۱۳۸۳: ص ۳۴).

آیتی، مترجم چیره دست متون ادب عربی، در ترجمه ی خویش از تاریخ حنای خوری نیز به شعر مبارزه یا پایداری در ادبیات صدر اسلام اشاره نموده است "شعر مبارزه یا پایداری در ادب قدیم آن شعرهایی است که در تأیید دعوت پیامبر(ص)، دفاع از ایشان، جواب مشرکان در هجو ایشان یا اصحاب شان است یا آن چه در شرح فتوحات شان سروده شده است" (آیتی، ۱۳۸۸: ص ۱۷۰).

در این راستا تاریخ عربی سرشار است از شعر قهرمانی و پایداری که به "شعر الحرب"، "شعر الحماسه" و "شعر الفخر" معروف می باشد (غریری، ۲۰۰۴: ص ۳۳).

ادبیات پایداری در دوره های مختلف ادبیات عربی وجود داشته که شعر شاعران صعالیک نمونه های بارزی از آن محسوب می شود که در دوره های بعدی به فراخور امور داخلی یا خارجی تغییر یافته است

"ادبیات پایداری در ادبیات عربی نیز در دوره های مختلف جلب توجه می کند. در دوره ی جاهلی، به دلیل نزاعات قبیله ای و قومی، ادبیات پایداری وجود داشته است، شعر شعرای صعالیک همچون عروه ابن الورد، و شنفری نمایشگر همین نوع ادبی است. در نزاع های قبیله ای، شعر حماسی عمرو بن کلثوم، نمونه ی دیگر آن است و البته در دوره های بعد از عصر جاهلی، به فراخور مقتضیات زمان و احوال سیاسی و اجتماعی حاکم بر آن دوره هم، شعر و ادب پایداری به گونه های مختلفی در شعر و ادب عربی خود را به

نمایش می‌گذارد. این مطلب در دوره‌های مختلف صدر اسلام، اموی، عباسی، انحطاط و به ویژه دوره‌ی معاصر فراوان به چشم می‌خورد (محسنی‌نیا، ۱۳۸۸: ص ۱۴۴).

چهره‌قانی تلاش بشر برای رسیدن به آزادی را به درازای طول تاریخ دانسته و به سنگ نوشته‌ها و نقاشی‌هایی که به این امر پرداخته اشاره نموده اما بحث اصلی در مورد تاریخ ادبیات پایداری را به جنگ جهانی دوم منسوب ساخته و نقش اروپا و بویژه فرانسه را در این میان بیشتر از بقیه دانسته است

"تلاش ملت‌ها برای دستیابی به آزادی و رهایی از ظلم و ستم، سابقه‌ای به درازای تاریخ دارد و به همین سبب، ادبیات پایداری را باید همزاد تاریخ ظلم و ستم بشر بر بشر و واکنش به این ظلم دانست. در این که تاریخ ادبیات پایداری در جهان همگام و همسو با خود ادب و همزاد و همراه آن است، شکی وجود ندارد چرا که هم زمان با پیدایش نسل بشر، شکل‌گیری ادبیات و واکنش ادیبان به ظلم و ستم موجود در جامعه، در حقیقت، ادب پایداری نیز متولد گشته است؛ از این روتامی سنگ نوشته‌ها، نقاشی‌ها، دیوار نوشته‌ها و هر آنچه که به دست بشر و برای نشان دادن اعتراض به نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌های جامعه و در قالب مخالفت با آن و تلاش برای رفع این نابرابری‌ها به وجود آمده باشد، زیر مجموعه‌ی ادب پایداری است. اما سابقه‌ی بحث نظری جدی در خصوص ادبیات پایداری به جنگ جهانی دوم بر می‌گردد. پس از جنگ جهانی دوم در اروپا و به ویژه فرانسه، متفکران و هنرمندان تحت تأثیر جنگ و نهضت پایداری به این نتیجه رسیدند که باید در تحولات جامعه شرکت فعال داشته باشند" (چهره‌قانی، ۱۳۸۱: ص ۱۴).

۱-۱-۴- ادبیات پایداری، ادبیات متعهد

ادبیات پایداری، از آن روی که به سرنوشت ملت و مردم گره خورده است و سعی در کنار زدن پرده‌ی ظلم و ستم از مردم بی‌دفاع و بی‌گناه دارد، واجب است که هدفمند و متعهد باشد.

بصیری، ادب پایداری را ادبیاتی متعهد و ملتزم و خالی از عناصر خیال دانسته که باید هدفمند و تعلیمی باشد

"ادب پایداری شاخه‌ای از ادب متعهد و ملتزم است که محتوای آن در جهت منافع و خواسته‌های یک نظام حاکم مستبد نباشد و با زبانی صریح، بدون تأکید بر نوآوری در زمینه‌های تخیل، بیان شود. بر اساس تعریف، ادب پایداری باید هدفمند و تعلیمی باشد و برای رساندن پیام یا القای موضوعی که مورد نظر شاعر است، نوشته شود و به مخاطبانش می‌آموزد چگونه در برابر نظام‌های سلطه‌گر و مستبد ایستادگی کنند" (بصیری، ۱۳۷۶: ص ۲۰).

ابوحاقه مشارکت آگاهانه ادیب در جریان‌های سیاسی را، علت متعهد بودن آن دانسته است

"شعر پایداری در قلمرو ادبیات متعهد قرار می‌گیرد چرا که برخوردار از اصل تعهد یعنی مشارکت آگاهانه ادیب در جریان‌ات سیاسی و اجتماعی جامعه و موضع‌گیری در قبال آن است" (ابوحاقه، ۱۹۷۹:ص ۱۳).

۱-۱-۵- هدف ادبیات پایداری

هدف ادبیات پایداری، همان‌گونه که از نام آن پیداست چیزی جز مقابله با ظلم و ستم و بیداد حاکم بر جامعه از جانب حکومت داخلی یا نیروهای اشغالگر خارجی نیست.

جانمایه‌ی این آثار، ستیز با بیداد داخلی یا تجاوز خارجی در همه‌ی حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ایستادگی در برابر جریان‌های ضد آزادی است (سنگری، ۱۳۷۷: ص ۳۶).

قصی حسین نیز هدف آن را مبارزه با استعمار و ظلم دانسته است

"ادبیات پایداری مقابله با همه‌ی اشکال استعمار و ظلم است که در آن، سخن در جایگاه سلاح و تفنگ قرار می‌گیرد و این در حالی است که تأثیر سخن ادبیات پایداری، پیوسته ادامه دارد" (حسین، ۱۹۷۲: ص ۱۲).

"این نوع شعر که در حوزه دفاع از وطن است، مردم را به پایداری و پایداری، تحریض و تشویق می‌کند" (غریبی، ۲۰۰۴: ص ۳۳).

۱-۱-۶- پیام پایداری

ادبیات پایداری درخت تناوری است که در دامن فرهنگی اسلامی روئیده و بدیهی است این نوع ادبیات ادبیاتی برخاسته از عرفان متعالی است که در آن قهر الهی با رحمت، عشق با شمشیر، محبت با خشم و ستیز با نمودهای زر و زور و تزویر و مظاهر کفر و شرک در هم می‌آمیزد. پیام این نوع ادبیات ترسیم چهره‌ی رنج کشیده و مظلوم مردم، دعوت به مبارزه، بیان جنایت‌ها و بیدادگری‌ها، توصیف و ستایش جان‌باختگان و شهیدان، القای امید به آینده و پیروزی موعود، ستایش آزادی و آزادگی، ستایش سرزمین مادری و طرح نمادهای اسطوره‌ای ملی و تاریخی می‌باشد.

۱-۱-۷- عوامل و زمینه‌های شکل‌گیری ادبیات پایداری

عوامل و زمینه‌های فراوانی در شکل‌گیری ادبیات پایداری نقش دارند که می‌توان به تعدادی از آنها اشاره نمود

الف: اختناق و استبداد داخلی و سلب آزادی‌های فردی و اجتماعی